

Visuomenės tobulinimo siekiai literatūroje

Visuomenė – istoriškai susidariusi visuma žmonių, kuriuos jungia gamybos, kultūros ar kiti santykiai. Santykiai savaite suprantama, jog kiekvienam individui tobulesnė visuomenė būtų naudinga, nes kiekvienas visuomenės narys yra susijęs, jei ne tiesioginiais santykiais, tai neretu atveju teritorija, tradicijos ar kalba – aspektais, kurie, pasak M. Daukšos, sieja žmones į tautą. Visuomenės tobulinimo problemą iškėlė ir rašytojai, kurie savo kūrinuose vienu ar kitu būdu siekia žmones auklėti ar tobulinti. Renesanso humanistas Martynas Mažvydas „Katekizme“ išreiškia siekį apšviesti žmones aprašydamas Dievo žodžio svarbą, o vienas iš džiovininkų kartos atstovų Vincas Kudirka savo kūryba skatina skaitytojus dirbti ir susivienyti tėvynės labui.

Visų pirma, XVI a. švietėjas, pirmos lietuviškos knygos autorius Martynas Mažvydas „Katekizmu“ siekia apšviesti eilinius žmones. Yra žinoma, jog pats autorius buvo išsilavinęs žmogus, Prūsijos kunigaikštis savo laiške vadina jį eruditu. M. Mažvydas taip pat buvo veiklus lietuviybės skleidėjas, o jo veiklai daug įtakos turėjo reformacijos judėjimas bei M. Liuterio idėjos apie Dievo žodžio sklaidą ir mokymąsi gimtąja kalba. Būtent tokiu tikslu ir buvo sukurtas „Katekizmas“, dedikuotas LDK, neišskiriant Didžiosios ir Mažosios Lietuvos. Knygoje buvo galima rasti ne tik pirmąjį lietuvišką eilėrašį, bet ir elementorių bei giesmyną, turėjusį savotiškos svarbos liuteroniškose apeigose. Jau pirmose knygos eilutėse išryškėja kūrinio raiška ir tikslas. Personifikuota knyga kviečia skaitytoją atidžiai gilintis į turinį ir vertinti mokslą, kuris nebuvo prieinamas tėvų kartoms. M. Mažvydas nededa jungtuko „ir“ rašydamas „broliai, seserys“, taip simboliškai pabrėždamas skaitytojų vienybę ir lygiavertiškumą. Tolimesnėse eilutėse akcentuojama mokslo svarba, teigiama, jog neišsilavinęs žmogus „Tarsi amžinosu tamsybėsu tur būti“. Sakoma, jog mokėdami krikščionišką mokslą žmonės gali save kurti. Išskiriama ir svarba žodžio, kuris žemaitiška tarme („žadis“) turi pažado reikšmę, taip primenamas Dievo pažadas žmonijai ja rūpintis („Pašlovinti po akimis Dievo būsit“), o pagonišką tikėjimą išpažįstantys valstiečiai yra peikiami. Visgi mokslą išmanančių yra mažuma ir tai autorius akcentuoja naudodamas litotę, esą vos vienas iš šimto geba poteries kalbėti. Galiausiai M. Mažvydas* ne tik pats skleidžia Dievo žodį, bet skatina tai daryti ir kunigus bei aukštesniojo luomo atstovus. Pasitelkdamas biblinę avelių metaforą autorius skatina dvasininkus globoti ir prižiūrėti savo avelės, kad šios nepražūtų. Taigi, Martynas Mažvydas „Katekizme“ išreiškia siekį apšviesti visuomenę Dievo žodžiu.

Kita vertus, XIX a. kūrėjas Vincas Kudirka eilėraščiuose akcentuoja visuomenės, vieningai dirbančios tėvynei, siekį. Paties V. Kudirkos kelias iki tautininko nebuvo lengvas. Pasak V. Kavolio, būtent XIX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais išryškėjo konfliktas tarp konservatyvių tėvų ir radikalių sūnų, o V. Kudirka ir buvo šios sūnų kartos atstovas, tad į kunigų seminariją stojo nenoriai, verčiamas tėvo ir buvo pašalintas dėl pašaukimo stokos. Esė „Baltas liūdesio balandis“ R. Granauskas rašė, jog V. Kudirka (kaip ir J. Biliūnas) nenorėjo tarnauti Dievui, o pasirinko išdidžiai tarnauti žmogui. Atsiminimuose V. Kudirka rašė apie savo antrąjį atgimimą* perskaičius „Aušrą“ ir nuo tada ne tik pats atidavė visą save tėvynei, bet per kūrybą skatino tai daryti ir kitus. Nepaisydamas kankinančios ligos autorius dieną, naktį dirbo, pats redagavo ir rašė straipsnius „Varpui“, prisidėjo prie M. Valančiaus organizuojamos draudžiamos literatūros sklaidos. Tautos atmintyje V. Kudirka, kaip ir S. Daukantas, išliks nenuilstamo aukojimosi tėvynės labui pavyzdys. Dirbti dėl tėvynės autorius skatina ir eilėraštyje „Labora!“, jame metaforiškai raginama neapleisti dirvos, neapleisti tėvynės (500) bei siekti aukštesnio idealo ir atsakyti materialinių gėrybių. Skatinama dirbti tam, kad mirties patale būtų galima drąsiai pasijausti žmogumi buvus. „Varpo“ pirmajame numeryje išspausdintas eilėraštis „Varpas“ taip pat turi panašių intencijų. Eilėraščio pradžioje pasirodžius aušrai fizinis varpas budina žmones, „Tinginius prikelt turi tikrą norą“, o antroje teksto dalyje minimas „Varpas“ jau kaip laikraštis, kuris taip pat simboliškai keičia „Aušrą“. „Varpo“ tikslas paskatinti visus, kas dirbti gali, imtis veiksmų. Galiausiai ir „Tautiškoje giesmėje“, kuri šiandien yra žinoma kaip Lietuvos Respublikos himnas, akcentuojamas darbas tėvynės naudai ir

žmonėms, o tekstas baigiamas viltingais žodžiais „vienybė težydi“. Taigi, Vincas Kudirka savo kūryboje pabrėžia siekį vienyti visuomenę, kad ši dirbtų tėvynės labui.

Apibendrinus galima teigti, jog visuomenės tobulinimas, nors ir yra visavertiškai reikalingas, gali būti suprastas skirtingai. Renesanso epochos kūrėjas Martynas Mažvydas „Katekizme“ aprašo siekį apšviesti visuomenę, nes būtent taip ji tobulėtų, o tautininkų kartos atstovas Vincas Kudirka savo kūryboje pabrėžia siekį vienyti visuomenę darbui dėl tėvynės, nes tokia visuomenė, kūrėjo manymu, būtų tobulesnė. Visgi abu rašytojai savo kūrinuose pateikia vieną bendrą tobulesnės lietuvių tautos ateities idėją, o tol, kol negyvensime utopijoje, galima tikėtis, jog ateities literatūroje ir toliau bus iškeliami šie visuomenės tobulinimo problema.

* Žvaigždute pažymėti turinio trūkumai
